

РОЗДІЛ 5. ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

ГЛОБАЛЬНІ КЛІМАТИЧНІ КРИЗИ ТА КЛІМАТИЧНА МІГРАЦІЯ GLOBAL CLIMATE CRISES AND CLIMATE MIGRATION

У статті розглянуто концепт «кліматичні біженці», яких також називають кліматичними або екологічними мігрантами, як людей, які були «змушені покинути своє традиційне середовище проживання, тимчасово або назавжди» через помітне порушення навколишнього середовища». Але обсяг визначення все ще викликає деяку дискусію. Зміна клімату не лише становить загрозу, завдаючи миттєвої шкоди людям та інфраструктурі, це також довгострокова небезпека, яка може повільно дестабілізувати суспільства та економіку. За останні 30 років кількість людей, які живуть у прибережних районах з високим ризиком підвищення рівня моря, зросла зі 160 мільйонів до 260 мільйонів, 90 % з яких є вихідцями з бідних країн, що розвиваються, і малих острівних держав. Ця ситуація погіршується, оскільки кліматичні ризики взаємопов'язані та можуть спричинити ефект доміно.

Ключові слова: кліматична криза, кліматичні біженці, масова кліматична міграція, кліматичні зміни, глобальні виклики, переміщення через конфлікти та катастрофи.

The term “climate refugees” has been used since 1985, also known as climate or environmental migrants, as people who have been “forced to leave their traditional habitat, temporarily or permanently” due to significant environmental disruption. But the scope of the definition still raises some debate. Climate change is not only a threat, causing immediate damage to people and infrastructure, it is also a long-term danger that can slowly destabilize societies and economies. Over the past 30 years, the number of people living in coastal areas at high risk of sea level rise has increased from 160 million to 260 million, 90% of whom are from poor developing countries and small island states. This situation is exacerbated because climate risks are interconnected and can cause a domino effect. As global carbon emissions continue to rise, climate change is contributing to humanitarian crises and cycles of displacement around the world. More than 70% of the world’s refugees and internally displaced people come from the most climate-vulnerable countries. They will be among the first to suffer as climate shocks and extreme weather conditions continue into 2023. Helping them prepare for these shocks and increase their resilience to climate change will be more important than ever. Countries and regions that are both climate hotspots and conflict-affected or host large numbers of forcibly displaced people include Afghanistan, Bangladesh, Pakistan, Central Sahel, Mozambique, Somalia, Syria and Yemen. Climate change is adding to the mass migration already underway to the world’s cities, and this is becoming a critical issue worldwide. In 2022, the number of forcibly displaced people exceeded 100 million for the first time, with climate change displacing more people than conflict. Models show that for every degree of temperature rise, a billion people will be displaced. Over the next decade, hundreds of millions of people will have to move – you’ll either be among them or host them. Climatic factors often drive local and global migration regardless of the nature and severity of global climate change. In developing countries, drought has rendered large tracts of land uncultivable or virtually unproductive, forcing people to move to cities where jobs are increasingly scarce and food is more expensive. Then emigration from the country is considered as the only viable solution. Thus, local climate problems led to international migration.

Key words: climate refugees, climate crisis, climatic migration, climatic changes, global challenges, displacement due to conflicts and disasters.

УДК 314.748, 314.745.22

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.79-24>

Зварич І.Я.

д.е.н., професор,
завідувачка кафедри
міжнародної економіки,
Західноукраїнський національний
університет

Бродовська О.Г.

к.е.н., докторант кафедри
міжнародної економіки,
Західноукраїнський національний
університет

Zvarych Iryna

West Ukrainian National University

Brodovska Oksana

West Ukrainian National University

Постановка проблеми. Термін «кліматичні біженці» використовується з 1985 року, коли експерт Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) Ессам Ель-Хіннауде визначив кліматичних біженців, яких також називають кліматичними або екологічними мігрантами, як людей, які були «змушені покинути своє традиційне середовище проживання, тимчасово або назавжди» через помітне порушення навколишнього середовища». Але обсяг визначення все ще викликає деяку дискусію. Наприклад, коли в листопаді 2020 року два урагани категорії 4 обрушилися на Гондурас, Гватемалу та Сальвадор, люди перетнули кордон із Мексикою та попрямували до США, оскільки проливні дощі та зсуви означали, що вони втратили домівки, засоби до існування та доступ до чистої води. У цьому випадку причина і наслідок

зрозумілі. Легко зрозуміти, як несприятливі умови для життя в їхніх рідних країнах, спричинені екстремальною погодою, змусили людей перетинати кордони як кліматичні біженці.

Але Амар Рахман, глобальний керівник служби стійкості до зміни клімату в Zurich Insurance Group, вважає, що це визначення має застосовуватися до набагато ширшого кола людей. А саме, будь-хто, на кого вплинули зміни в суспільстві, які могли якимось чином опосередковано бути пов'язані з коротко- або довгостроковими змінами в навколишньому середовищі, мають називатися кліматичними мігрантами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Aigul Nukusheva, Gulzhazira Ilyassova, Dinara Rustembekova, Roza Zhamiyeva & Leila Arenova “Global warming problem faced by the international

community: international legal aspect" [1] (2021). Сьогодні світова спільнота зіткнулася з одним із найголовніших викликів – зміною клімату. Стихійні лиха, непередбачуваність погодних умов, підвищення рівня моря тощо ставлять під загрозу життєдіяльність, збільшують вірогідність стихійних лих, є наслідками зміни клімату глобального характеру, а часто й безпрецедентного масштабу. При цьому антропогенний фактор у зміні клімату відіграє ключову роль.

Lydia Ayame Hiraide "Climate refugees: A useful concept? Towards an alternative vocabulary of ecological displacement" [2] (2022) На тлі кліматичного скептицизму та бурхливих антиіммігрантських настроїв по всій Європі політика зміни клімату та політика міграції сповнені напруги. Вони сходяться в дискусіях про «кліматичних біженців». Але яку перевагу має термін «кліматичний біженець» і чи існують з ним потенційні проблеми? Ця стаття звертає увагу на те, як расові дискурси підкріплюють концепцію кліматичних біженців таким чином, що ще більше виключає вже маргіналізоване населення. Замість «кліматичних біженців» пропонується «екологічне переміщення» як поняття, яке підкреслює, як і чому люди переміщуються всередині або за кордон.

Ingrid Boas, Hanne Wiegel, Carol Farbotko, Jeroen Warner & Mimi Sheller "Climate mobilities: migration, im/mobilities and mobility regimes in a changing climate"[3] (2022) Обговорення зв'язку між мобільністю людини та зміною клімату вийшло за межі лінійних і виняткових термінів. Спираючись на ці дебати, ця стаття та спеціальний випуск про кліматичну мобільність: режими міграції, нерухомості та мобільності в мінливому кліматі, який вона вводить, концептуалізує це відношення з точки зору кліматичної мобільності. Через концепцію кліматичної мобільності підкреслено різноманітність мобільності в контексті мінливого клімату, включаючи взаємозв'язки між людською мобільністю та нерухомістю та їх взаємодію з іншими мобільними потоками, такими як мобільність ідей, інформації або кліматичний ризик.

Diego Andreucci, Christos Zografos "Between improvement and sacrifice: Othering and the (bio) political ecology of climate change"[4] (2022) У цій статті ми стверджуємо, що інші є центральними для управління зміною клімату. Критично ставлячись до ідей Фуко щодо біополітики та расизму, розроблено концептуальну перспективу для аналізу того, як працює така «технологія уряду». Переглянуто різноманітну літературу з географії, політичної екології, критичних досліджень адаптації та екологічних гуманітарних наук, що стосуються дискурсивних конструкцій іншого в трьох зразкових сферах втручання: пом'якшення (зокрема, видобуток «зелених» корисних копалин для виробництва відновлюваної енергії); конструк-

ції «вразливості» в політиках адаптації; та управління «кліматичними мігрантами».

Kaczan, D.J., Orgill-Meyer, J. "The impact of climate change on migration: a synthesis of recent empirical insights"[5] (2020) Занепокоєння щодо впливу зміни клімату на людину призвело до прогнозів щодо того, як реагуватимуть на такі події люди, які живуть у районах, вразливих до посухи, повеней і температурних змін. Ранні дослідження попереджали, що зміна клімату призведе до різкого зростання людської міграції, оскільки домогосподарства не зможуть адаптуватися до наслідків зміни клімату. Зовсім недавно емпіричні дослідження, зосереджені на спостережуваних кліматичних явищах і тенденціях, задокументували, як міграційні потоки змінюються в залежності як від тяжкості події, так і від здатності домогосподарства мігрувати, серед інших факторів.

Steven Taylor "Anxiety disorders, climate change, and the challenges ahead: Introduction to the special issue"[6] (2020) Зміна клімату передбачає (1) збільшення поширеності екстремальних погодних явищ (наприклад, лісових пожеж, повеней, ураганів), (2) більш поступові зміни клімату (наприклад, підвищення рівня моря, опустелювання) і (3) збільшення ризиків пандемій і інші широко поширені спалахи захворювань. Тривога, викликана загрозою зміни клімату, може бути як адаптивною, так і дезадаптивною. Адаптивна тривога може спонукати до кліматичної активності, наприклад до спроб зменшити свій вуглецевий слід.

El-Sayed, A., Kamel, M. "Climatic changes and their role in emergence and re-emergence of diseases" [7] (2020) Глобальне потепління та пов'язані з ним зміни клімату передбачувані. Вони посилюються спалюванням викопного палива та викидом величезної кількості газу CO₂, що призводить до парникового ефекту. Очікується, що в наступні десятиліття середня глобальна температура підвищиться на 2–5 °C. У результаті на Землі відбудуться помітні кліматичні зміни, що характеризуються екстремальними погодними явищами в найближчі десятиліття, такими як підвищення температури, кількість опадів, літній час, посухи, більш часті та сильніші торнадо та урагани. Епідеміологічний цикл захворювання включає хазяїна, збудника та в деяких випадках проміжного хазяїна/переносника.

Richards, C. E., Lupton, R. C. & Allwood, J. M. "Re-framing the threat of global warming: an empirical causal loop diagram of climate change, food insecurity and societal collapse" [8] (2021) Зростає занепокоєння тим, що зміна клімату становить небезпеку для існування людства. Розуміння цих найгірших сценаріїв має важливе значення для ефективного управління ризиками. Ця стаття має на меті визначити та структурувати базу емпіричних доказів щодо зміни клімату, відсутності продовольчої без-

пеки та шляху суспільного колапсу. Спочатку розглянуто літературу про суспільний колапс і екзистенціальний ризик і визначаємо набір детермінант суспільного колапсу.

Laura E. R. Peters “Beyond disaster vulnerabilities: An empirical investigation of the causal pathways linking conflict to disaster risks” [9] (2021) Від Афганістану до Зімбабве ми бачимо докази дедалі тіснішого зв'язку між стихійними лихами («лихами») та насильницькими соціальними конфліктами («конфліктами»), але вчені часто зосереджуються на конфлікті лише як наслідку, а не рушії катастрофи. Дослідження катастроф встановили, що конфлікт може створити або посилити вразливість до катастроф і що катастрофи та їхні наслідки зосереджені в постраждалих від конфлікту та нестабільних контекстах.

David Cantor et. all. “Understanding the health needs of internally displaced persons: A scoping review” [11] (2021) Ми прагнемо покращити розуміння потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО) у сфері охорони здоров'я в умовах конфлікту чи насильства. Ґрунтуючись на дослідницькому огляді, виявлено обмежені докази щодо здоров'я ВПО, але, тим не менш, вказує на те, що ВПО, як правило, відчувають гірші результати щодо здоров'я, ніж інші групи населення, які постраждали від конфлікту, щодо низки проблем зі здоров'ям; і це пов'язано з особливо вразливим становищем ВПО порівняно з іншими групами населення, включаючи обмежений доступ до медичних послуг. Потрібні подальші дослідження, щоб краще зрозуміти ці потреби та заходи, які можуть найбільш ефективно задовольнити ці потреби.

Richard Williams, Evangelos Ntontis, Khalifah Alfadhli, John Drury, Richard Amlôt “A social model of secondary stressors in relation to disasters, major incidents and conflict: Implications for practice” [10] (2021) Дослідники давно визначили здатність вторинних стресорів впливати на добробут і психічне здоров'я людей, подібний до прямих наслідків великих інцидентів (наприклад, надзвичайних ситуацій, катастроф, спалахів інфекційних захворювань і конфліктів) на досвіді та з точки зору їх поширеності, і навантаження на послуги. Але немає ясності щодо природи вторинних стресорів, які можуть перешкоджати зусиллям пом'якшити їх вплив. У цій статті розроблено новий теоретичний підхід.

Maureen Murphy et. all. “Risk and Protective Factors for Violence Against Women and Girls Living in Conflict and Natural Disaster-Affected Settings: A Systematic Review” [12] (2022) У цьому систематичному огляді подано огляд існуючих досліджень факторів ризику та захисту, пов'язаних із насильством щодо жінок і дівчат (НАЖГ) в умовах конфлікту та стихійних лих. PubMed (Medline);

PsycINFO; Scopus; і реєстратор випробувань Кокранівського центру, а також відповідні інтернет-репозиторії для досліджень VAWG. Критерії включення охоплювали дослідження, які були опубліковані в період з січня 1995 року по грудень 2020 року, задокументовані фактори ризику та/або захисні фактори для насильницьких груп дітей в умовах конфлікту чи стихійного лиха та включали первинний або вторинний аналіз даних. Спочатку було виявлено 1413 записів і 86 статей (що охоплюють 77 досліджень) були включені в остаточний аналіз. Отримані дані показують, що багато існуючих факторів ризику щодо насильства по відношенню до жінок посилюються в умовах збройних конфліктів і стихійних лих.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз концепту «кліматичні біженці» в контексті глобальних кліматичних криз та виникнення при цьому масової кліматичної міграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Це означає визнання того, що зміна клімату не лише становить загрозу, завдаючи миттєвої шкоди людям та інфраструктурі, це також довгострокова небезпека, яка може повільно дестабілізувати суспільства та економіку. Візьмемо, наприклад, підвищення рівня моря. За останні 30 років кількість людей, які живуть у прибережних районах з високим ризиком підвищення рівня моря, зросла зі 160 мільйонів до 260 мільйонів, 90% з яких є вихідцями з бідних країн, що розвиваються, і малих острівних держав. Ця ситуація погіршується, оскільки кліматичні ризики взаємопов'язані та можуть спричинити ефект доміно. Наприклад, коли температура в країні підвищується, це може знизити наявність і якість води, що веде до зростання поширення хвороби та підвищеної імовірності посухи, що призведе до неврожаю, а це в свою чергу – до зменшення доходів і запасів їжі.

Цей ефект доміно був відчутний у Сирії, де опустелювання колишніх родючих сільськогосподарських угідь між 2006 і 2010 роками призвело до різкого падіння врожайності, 800 000 людей втратили дохід і 85% худоби в країні загинуло. Оскільки люди втратили засоби до існування, ціни на продовольство зросли, і 1,5 мільйона сільських робітників переїхали до міста, щоб знайти роботу. Ті, хто залишився в бідності, були легкою мішенню для вербувальників з Ісламської держави.

Це не єдині фактори, які призвели до громадянської війни в Сирії, ключову роль у цьому зіграли Арабська весна та суворі обмеження з боку сирійського уряду. Але суспільні проблеми, викликані зміною клімату, спрацювали на загострення існуючої напруги. Результатом став конфлікт, який спровокував найгіршу у світі кризу біженців за останні десятиліття: близько 6,6 мільйонів сирійців (приблизно чверть населення) були змушені покинути свою країну. Досвід Сирії, на жаль, не є чимось

незвичайним, оскільки існує **сильна кореляція між країнами, найбільш уразливими до зміни клімату, і країнами, які переживають конфлікт або насильство**. Відповідно до звіту УВКБ ООН «Глобальні тенденції вимушеного переміщення 2020 року», 95% усіх переміщень через конфлікт у 2020 році відбулися в країнах, уразливих або дуже вразливих до зміни клімату (рис. 1, табл. 1).

Позитивним моментом є те, що міжнародні уряди починають визнавати кліматичну міграцію як проблему, яку необхідно вирішити. У листопаді 2021 року президент США Джо Байден оприлюднив Звіт про вплив зміни клімату на міграцію – у звіті Білого дому вперше уряд **США офіційно визнав виявили зв'язок між зміною клімату та міграцією**.

У звіті визнається, що кліматична міграція може мати значні наслідки для міжнародної безпеки, нестабільності, конфліктів і геополітики. І це вимагає розробки стратегій, які дозволили б гуманно, безпечно та проактивно керувати кліматичними міграційними потоками.

Оскільки глобальні викиди вуглецю продовжують зростати, зміна клімату сприяє гуманітарним кризам і циклам переміщення по всьому світу.

Понад 70% біженців і внутрішньо переміщених осіб у світі походять із найбільш вразливих до клімату країн. Вони будуть одними з перших, хто постраждає, оскільки кліматичні потрясіння та екстремальні погодні умови триватимуть у 2023 році. Допомогти їм підготуватися до цих потрясінь і підвищити їхню стійкість до змін клімату буде важливіше, ніж будь-коли. Країни та регіони, які водночас є «гарячими точками» клімату та постраждали від конфлікту або приймають велику кількість вимушено переміщених осіб, включають Афганістан, Бангладеш, Пакистан, Центральний Сахель, Мозамбик, Сомалі, Судан, Сирію та Ємен.

У зв'язку з підвищенням рівня моря та екстремальними погодними явищами глобальна північ має підготуватися до прийому переміщених осіб. Цього року безпрецедентна спека, посуха та лісові пожежі спричинили хаос і нещастя на колись помірних Британських островах, оскільки зміни клімату відчули свій вплив за межі середніх широт. По той бік каналу колишній приємний середземноморський клімат Європи вже кілька років страждає від небезпечних пожеж, диму, спеки, повеней і, нещодавно, обвалення льодовиків. Сполучені Штати теж постійно стикаються з екстремаль-

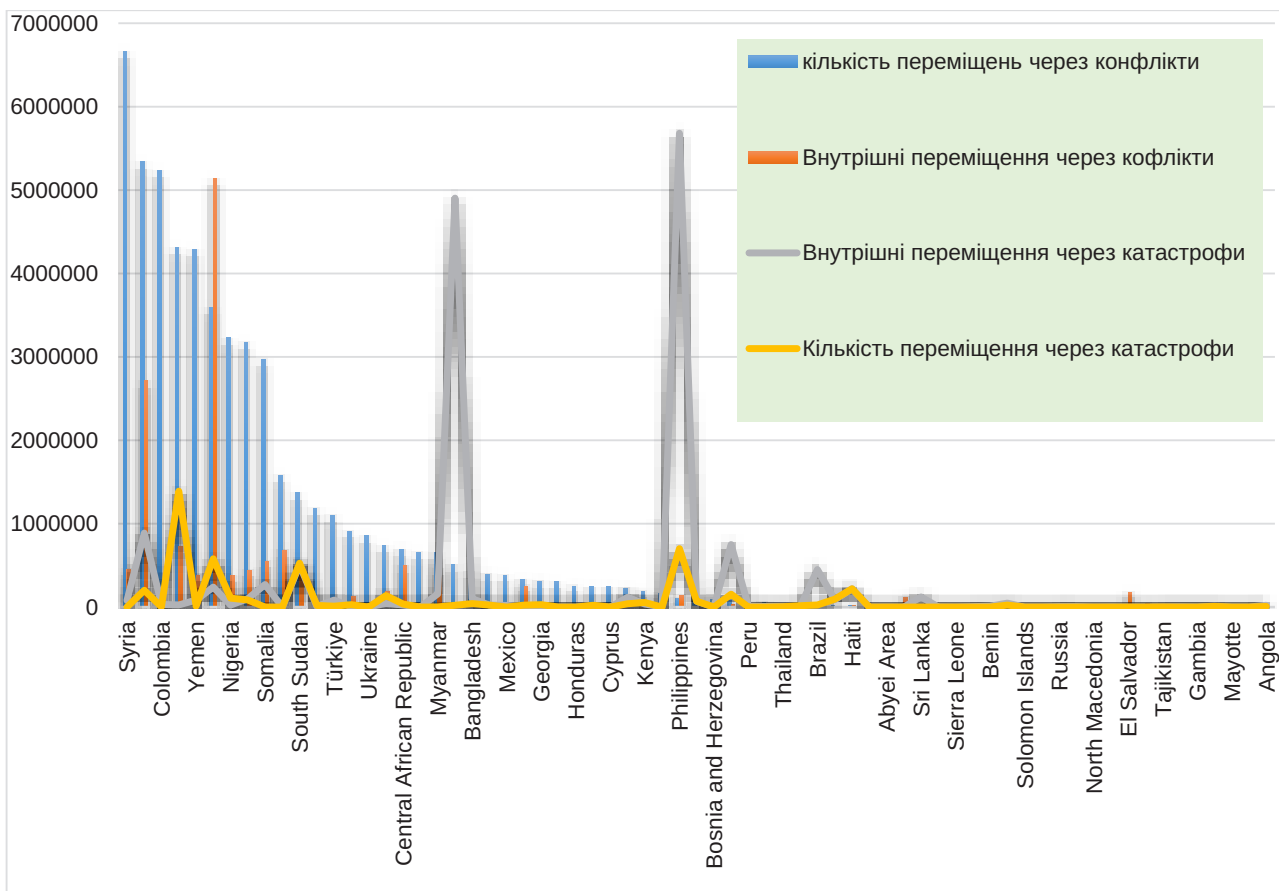

Рис. 1. Країни з найбільшою кількістю переміщень через конфлікти та стихійні кризи, 2021

Джерело: складено автором

Таблиця 1

Топ країни з переміщень через конфлікти та кліматичні кризи, 2021

Країна	Кількість переміщень через конфлікти	Внутрішні переміщення через конфлікти	Внутрішні переміщення через катастрофи	Кількість переміщення через катастрофи
Ефіопія	3589000	5142000	240000	579000
Дем. Республіка Конго	5339000	2712000	888000	201000
Афганістан	4314000	723000	25000	1390000
Буркіна Фасо	1580000	682000		
Сомалі	2968000	549000	271000	
Центральноафриканська Республіка	692000	496000	24000	36000
Сирія	6662000	456000	79000	
М'янма	649000	448000	158000	1400
Судан	3175000	442000	99000	85000
Південний Судан	1369000	429000	506000	527000
Ємен	4289000	377000	84000	11000
Нігерія	3228000	376000	24000	107000
Малі	326000	249000	6000	24000
Мозамбік	735000	187000	44000	138000
Сальвадор		175000	550	
Філіппіни	108000	140000	5681000	700000
Колумбія	5235000	134000	32000	1400
Камерун	909000	131000	1800	28000
Палестина	12000	118000	30	
Нігер	224000	110000	118000	40000
Ірак	1187000	57000	9400	20000
Киргизстан		46000	120	
Чад	392000	42000	24000	24000
Мексика	379000	29000	19000	23
Індонезія	73000	27000	749000	155000
Бразилія	21000	21000	449000	26000
Гаїті	17000	20000	220000	220000

Джерело: складено автором

ними явищами десь у країні – і часто з кількома одночасно. Коли пожежі виходять з-під контролю, повені заболочують населені пункти, шторми руйнують будівлі або задимлення робить повітря неможливим для дихання, людям доводиться покидати свої домівки. Десятки тисяч були евакуйовані з регіону Жиронда у Франції лише за один тиждень у липні, того самого місяця, коли масову евакуацію було видано в Каліфорнії та Кентуккі. Після кожного лиха люди повертаються, щоб відновити та адаптуватися, або переїжджають назавжди кудись безпечніше. У бідніших країнах, ближче до екватора, ситуація набагато гірша. Все частіше люди не можуть повернутися, не можуть адаптуватися. Вони повинні рухатися. У 2023 році це питання стане неможливо ігнорувати.

Кліматичні зміни додають до масової міграції, яка вже триває до міст світу, і це стає критичною

проблемою в усьому світі. У 2022 році кількість вимушено переміщених людей вперше перевищила 100 мільйонів, причому зміни клімату спричинили переміщення більше людей, ніж конфлікти. Моделі показують, що за кожен градус підвищення температури мільярд людей буде переміщено. Протягом наступного десятиліття сотням мільйонів людей доведеться переїхати – або ви будете серед них, або прийматимете їх.

Тим не менш, на сьогоднішній день було мало визнання цієї неминучої кліматичної міграції і, звичайно, не було плану боротьби з нею. Урядам знадобилися десятиліття, щоб вжити будь-яких значущих заходів щодо пом'якшення зміни клімату шляхом декарбонізації своїх економік. Зараз це почалося, хоча й занадто пізно, щоб уникнути підвищення глобальної температури. **Важливий процес адаптації до зміни клімату** – те, що має

відбуватися скрізь, від нашої побудованої інфраструктури до продовольчих та енергетичних систем.

Глобальна карта сьогоднішніх кліматичних впливів, а також тих, що моделюються на найближчі десятиліття, оскільки температура продовжує зростати в цьому столітті, чітко показує, що людям доведеться відступити від великих смуг тропіків, які стануть непридатними для життя принаймні в деяких частинах світу. рік, від узбережжя, коли рівень моря підвищується і погода стає більш екстремальною, а також від низинних островів. Адаптація інфраструктури нас не врятує, а сільське господарство стане неможливим у місцях, які зараз є житницями, що постачають мільйони людей. Здебільшого на північ, до розширених міст і абсолютно нових міст, які потрібно буде побудувати на придатних для життя околицях Європи, Азії та Північної Америки. При належному управлінні ця міграція може забезпечити вкрай необхідний приріст населення в країнах, де бракує робочої сили через низьку народжуваність, і це може допомогти зменшити бідність у деяких із найбільш постраждалих країн. Якщо погано керувати, це стане катастрофічним потрясінням із величезними людськими втратами.

Зараз актуальним є питання **кліматичної міграції**. Це буде піднято на **Конференції ООН зі зміни клімату (COP 28), яка відбудеться в ОАЕ в 2023 році**. У 2023 році ми почнемо ширшу розмову про те, як ми будемо реагувати на цю масову кліматичну міграцію та керувати нею як міжнародна спільнота, включаючи **створення глобального органу, який зможе контролювати це**.

Світ не зміг запобігти зміні клімату, все ще можна запобігти його найбільш катастрофічним наслідкам.

Хоча деякі країни історично несуть відповідальність за зміну клімату, чи повинна світова спільнота взяти на себе відповідальність за кліматичних мігрантів, навіть якщо вони не перетинають міжнародні кордони? Чи мають існувати імміграційні пільги для кліматичних мігрантів, коли вони повинні або повинні перетинати кордони? Це важливі питання, які постають у час глобальних змін клімату.

Важливо спочатку ретельно обдумати характер і ймовірність «кліматичної міграції», перш ніж ми навчимося з нею справлятися.

Кліматичні фактори часто спричиняють локальну та глобальну міграцію незалежно від характеру та серйозності глобальних змін клімату. У країнах, що розвиваються, посуха призвела до того, що великі земельні масиви стали непридатними для оброблення землі або фактично непродуктивними, змушуючи людей переїжджати до міст, де роботи дедалі менше, а їжа дорожчає. Тоді еміграція з країни розглядається як єдине

життєздатне рішення. Таким чином, місцеві кліматичні проблеми призвели до міжнародної міграції.

Тим не менш, існуюча помірна міграція, пов'язана з кліматом, може бути перебільшеною, а її серйозність і безсумнівність прогнозувати занадто рано. Поки рано з упевненістю говорити про те, що глобальне потепління матиме масштабні наслідки, наприклад, океани знищать малі острівні держави та інші низовини. Також передчасно стверджувати, що це призведе до безпрецедентних масових міграцій.

Фактори, що обмежують масову міграцію, пов'язані з масштабами глобального потепління, а також з ймовірністю та способом міжконтинентальної масової еміграції в ситуації, що загрожує життю. Малоімовірно, що відбуватимуться масові переміщення населення на великі відстані навіть у ситуації системної зміни клімату. Як видно сьогодні, табори для біженців і селища-притулки зазвичай створюють неподалік від місця катастрофи.

Порівнюючи кількість прохачів притулку з кількістю людей, яким загрожує двадцять чи більше війн, які зараз точаться у світі, ми бачимо, що кількість жертв у багато разів перевищує кількість тих, хто справді втікає на великі відстані. У той час як нинішні війни серйозно руйнують життя десятків мільйонів людей, Європейський Союз і Сполучені Штати, наприклад, щороку отримують лише сотні тисяч заявок на надання притулку. Кількість далеких мігрантів значно менша за реальну кількість жертв.

По-перше, дослідження показали, що люди, чий засоби до існування найбільш чутливі до змін навколишнього середовища, також, як правило, ті, хто не має засобів пересуватися дуже далеко. Їм бракує інформації та фінансових можливостей, щоб вирушити в далекі подорожі, навіть якщо вони мали доступ до інформації, вони часто не можуть подорожувати.

По-друге, жертви не хочуть автоматично мігрувати. Дедалі більш поширена точка зору розглядає еміграцію як добровільне рішення, навіть у дуже вимушених, небезпечних для життя ситуаціях. Як правило, жертва хоче залишитися якомога ближче до батьківщини, а не вирушати в далеку подорож у невідоме. Те, що приваблює висококваліфікованих працівників, а також сезонних робітників, які повертаються до західного світу, може не застосовуватися серед часто бідних і слабших жертв криз.

Третя причина, чому кліматичні мігранти можуть не шукати притулку, наприклад, на промислово розвиненій Півночі, полягає в наступному: хоча рівень моря може піднятися на один метр, а посушливі території з населенням до двох мільярдів можуть стати занадто сухими, правда також, що багато сьогодні непридатні для життя райони, наприклад, у північному, північно-захід-

ному та західному Китаї, можуть стати родючими. Багато азіатів могли б віддати перевагу залишитися у Східній півкулі, ніж мігрувати у віддалені країни Європи та Сполучених Штатів. Таким чином, між країнами, що розвиваються, і всередині них можуть сформуватися нові шляхи міграції, які частково замінять традиційні міграційні шляхи.

Четверта причина, яка, ймовірно, перешкоджатиме гострій, постійній, далекій масовій міграції, полягає в тому, що глобальне потепління, якщо воно справді відбудеться, відбуватиметься з швидкістю равлика. Навіть за найгіршого сценарію рівень моря, за прогнозами, підніматиметься максимум на десятки сантиметрів на рік. Люди пристосувалися до значно серйозніших і гостріших інцидентів, не вдаючись до безповоротної, далекої міграції.

Навіть якби криза була раптовою, потужною та всепроникною, як-от ураган Катріна в Новому Орлеані чи цунамі в Азії, люди мали б лише мінімальний стимул мігрувати назавжди до віддаленого пункту призначення. Вони воліли б залишитися якомога ближче до своїх домівок і повернутися якнайшвидше. Таким чином чи є зміна клімату локальним чи просторово-системним явищем і чи буде забезпечення міграції глобальним і довгостроковим, чи короткостроковим і з поверненням.

З чотирьох перестановок наведених вище сценаріїв найменш імовірним є те, що кліматичні проблеми є принаймні де-факто системними і що їх наступна міграція буде глобальною та довгостроковою. Ознаки зміни клімату навряд чи стають системними, але залишаються локальними, оскільки населення здатне передбачити їх і відповідно підготуватися. Швидше за все, постраждали б лише відносно невеликі ділянки прибережної землі, а якби площі були більшими, у мешканців було б більше часу для адаптації. Часова шкала – це один рік або місяць, у найбільш екстремальних сценаріях. Якщо виникнуть більш гострі випадки, люди будуть прагнути переїхати в сусідні райони та повернутися, коли це дозволить ситуація. У будь-якому випадку будь-яке постійне переміщення відбуватиметься до найближчих можливих пунктів призначення, можливо, навіть до територій, які нещодавно стали придатними для життя або родючими внаслідок зміни навколишнього середовища.

Навіть у чисто системній зміні клімату зі значним підвищенням рівня моря, що відбувається швидко, а також великих неврожаїв протягом одного сезону, міграція все одно залишатиметься локальною. Жителі Науру, швидше за все, переїдуть на Піткернс. Жителі Мальдів шукали б землі на півдні Індії. В Африці гострі та масові посухи можуть спричинити внутрішні переміщення, а деякі міграційні потоки досягають Середземного моря. Загалом, стерті низовини будуть замінені

пошуком нових, родючих сільськогосподарських угідь у більших, раніше суворих висотах.

Висновки з проведеного дослідження. Однак найімовірніший сценарій передбачає лише локальні ознаки зміни клімату. Деякі з цих умов існували в минулому, а деякі могли бути спричинені глобальним потеплінням. Однак наслідки в будь-якому випадку будуть повільними, а кінцева міграція відбуватиметься поступово протягом місяців і років. Міграція залишалася б у сусідньому регіоні, а мігранти поверталися б. Виходячи з наведених вище сценаріїв, ймовірно, що більшість міграції залишатиметься локальною або регіональною. Для того, щоб відповідний регіон і країна могли впоратися, міжнародне співтовариство повинно допомогти на початковому етапі переміщення, забезпечивши необхідні вимоги для плавного переходу.

Це означає посилення ресурсів для Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, наприклад, у гострих ситуаціях, а також заходи щодо інтеграції мігрантів із місцевим населенням. Через якість міграцій менша ймовірність спостерігати гострі та повномасштабні кризи, а швидше повільніші та більш упорядковані переміщення. У довгостроковій перспективі можна навіть залишатися оптимістом щодо успіху переходу. З часом мігранти прокладуть свій шлях і розмістяться деінде, і багато з них захочуть і навіть зможуть повернутися до своїх країн походження, якщо дозволять умови.

Як щодо імміграційних пільг для кліматичних мігрантів. Вони будуть відбуватися повільно і не обов'язково пов'язані з гострими кліматичними кризами. Ми могли б говорити про «вимушену міграцію», подібну до біженців, пов'язаних з переслідуваннями. Але ідея пов'язаної з переслідуваннями вимушеної міграції – статусу біженця – означає сценарій «без виходу», тобто неможливо звернутися до влади чи втекти всередину. Під час міграції, пов'язаної з кліматом, особливо якщо зміни були повільними, населення, швидше за все, пристосувалося б добровільно. Однак якщо відбувається виверження вулкана, землетрус чи цунамі, і ця подія по суті спричиняє зміну клімату, потрібні певні правові заходи, щоб вважати таких жертв «вимушеними мігрантами», порівнянними з біженцями за Женевською конвенцією. Однак складніше розглядати підвищення рівня моря на десять сантиметрів на рік як гостру «силу».

Підсумовуючи, не слід перебільшувати масштаби міграцій, які можуть відбутися через можливі глобальні зміни клімату. Швидкість і масштаби кліматичних змін, а також здатність людини адаптуватися роблять вимушену, гостру, спричинену кліматом масову міграцію малоімовірною.

До 2050 року може бути 1,2 мільярда кліматичних біженців. Уявіть собі, що ви втратили дім або

засоби до існування через руйнівну повинь. Голодувати через неврожай або посуху. Або ви змушені залишити свій дім через нестримне опустелювання, підвищення рівня моря або брак чистої питної води. Це реальність для мільйонів і мільйонів кліматичних біженців, які живуть на передовій кліматичної кризи. Для них зміна клімату реальна, і це відбувається зараз. І оскільки загроза зміни клімату зростає в усьому світі, їх кількість зростає тиме експоненціально.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Aigul Nukusheva, Gulzhazira Ilyassova, Dinara Rustembekova, Roza Zhamiyeva & Leila Arenova "Global warming problem faced by the international community: international legal aspect". *Int Environ Agreements* 21, 219–233 (2021). DOI: <https://doi.org/10.1007/s10784-020-09500-9>.
2. Lydia Ayame Hiraide "Climate refugees: A useful concept? Towards an alternative vocabulary of ecological displacement". *Political studies* (2022) DOI: <https://doi.org/10.1177/02633957221077257>.
3. Ingrid Boas, Hanne Wiegel, Carol Farbotko, Jeroen Warner & Mimi Sheller "Climate mobilities: migration, im/mobilities and mobility regimes in a changing climate". *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 48, 2022 - Issue 14, pp. 3365–3379. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2066264>.
4. Diego Andreucci, Christos Zografos "Between improvement and sacrifice: Othering and the (bio) political ecology of climate change". *Political Geography*, Volume 92, 2022, 102512. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102512>.
5. Kaczan, D.J., Orgill-Meyer, J. "The impact of climate change on migration: a synthesis of recent empirical insights". *Climatic Change* 158, 281–300 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02560-0>.
6. Steven Taylor "Anxiety disorders, climate change, and the challenges ahead: Introduction to the special issue". *Journal of Anxiety Disorders*, Volume 76, 2020, 102313. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102313>.
7. El-Sayed, A., Kamel, M. "Climatic changes and their role in emergence and re-emergence of diseases". *Environ Sci Pollut Res* 27, 22336–22352 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-020-08896-w>
8. Richards, C. E., Lupton, R. C. & Allwood, J. M. "Re-framing the threat of global warming: an empirical causal loop diagram of climate change, food insecurity and societal collapse". *Climatic Change* 164, 49 (2021). DOI: <https://doi.org/10.1007/s10584-021-02957-w>.
9. Laura E. R. Peters "Beyond disaster vulnerabilities: An empirical investigation of the causal pathways linking conflict to disaster risks". *International Journal Disaster Risk Reduction*, Volume 55, March 2021, 102092. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102092>.
10. Richard Williams, Evangelos Ntontis, Khalifah Alfadhli, John Drury, Richard Amlôt "A social model of secondary stressors in relation to disasters, major incidents and conflict: Implications for practice". *International Journal of Disaster Risk Reduction*,

Volume 63, 2021, 102436, <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102436>.

11. David Cantor et. all. "Understanding the health needs of internally displaced persons: A scoping review". *Journal of Migration and Health*, Volume 4, 2021, 100071, <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2021.100071>.

12. Maureen Murphy et. all. "Risk and Protective Factors for Violence Against Women and Girls Living in Conflict and Natural Disaster-Affected Settings: A Systematic Review". *Trauma, Violence, & Abuse (TVA)*, 2022, <https://doi.org/10.1177/15248380221129303>.

REFERENCES:

1. Aigul Nukusheva, Gulzhazira Ilyassova, Dinara Rustembekova, Roza Zhamiyeva & Leila Arenova (2021) Global warming problem faced by the international community: international legal aspect". *Int Environ Agreements*, vol. 21, pp. 219–233. DOI: <https://doi.org/10.1007/s10784-020-09500-9>.
2. Lydia Ayame Hiraide "Climate refugees: A useful concept? Towards an alternative vocabulary of ecological displacement". *Political studies* (2022). DOI: <https://doi.org/10.1177/02633957221077257>.
3. Ingrid Boas, Hanne Wiegel, Carol Farbotko, Jeroen Warner & Mimi Sheller (2022) Climate mobilities: migration, im/mobilities and mobility regimes in a changing climate. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, vol. 48, 2022, issue 14, pp. 3365–3379. DOI: <https://doi.org/10.1080/1369183X.2022.2066264>.
4. Diego Andreucci, Christos Zografos (2022) Between improvement and sacrifice: Othering and the (bio)political ecology of climate change. *Political Geography*, vol. 92, 2022, 102512. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2021.102512>.
5. Kaczan, D. J., Orgill-Meyer, J. (2020) The impact of climate change on migration: a synthesis of recent empirical insights. *Climatic Change*, vol. 158, pp. 281–300 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1007/s10584-019-02560-0>.
6. Steven Taylor (2020) Anxiety disorders, climate change, and the challenges ahead: Introduction to the special issue. *Journal of Anxiety Disorders*, vol. 76, 2020, 102313. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.janxdis.2020.102313>.
7. El-Sayed, A., Kamel, M. (2020) Climatic changes and their role in emergence and re-emergence of diseases. *Environ Sci Pollut Res*, vol. 27, pp. 22336–22352 (2020). DOI: <https://doi.org/10.1007/s11356-020-08896-w>
8. Richards, C. E., Lupton, R. C. & Allwood, J. M. (2021) Re-framing the threat of global warming: an empirical causal loop diagram of climate change, food insecurity and societal collapse. *Climatic Change*, vol. 164, 49 (2021). DOI: <https://doi.org/10.1007/s10584-021-02957-w>.
9. Laura E. R. Peters (2021) Beyond disaster vulnerabilities: An empirical investigation of the causal pathways linking conflict to disaster risks. *International Journal Disaster Risk Reduction*, vol. 55, 102092. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102092>.
10. Richard Williams, Evangelos Ntontis, Khalifah Alfadhli, John Drury, Richard Amlôt (2021) A social

model of secondary stressors in relation to disasters, major incidents and conflict: Implications for practice. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, vol. 63, 2021, 102436. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102436>.

11. David Cantor et. all. (2021) Understanding the health needs of internally displaced persons: A scoping review. *Journal of Migration and Health*,

vol. 4, 2021, 100071. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2021.100071>.

12. Maureen Murphy et. all. (2022) Risk and Protective Factors for Violence Against Women and Girls Living in Conflict and Natural Disaster-Affected Settings: A Systematic Review. *Trauma, Violence, & Abuse (TVA)*. DOI: <https://doi.org/10.1177/15248380221129303>.